

Lengte

14 km

Start- en eindpunt

Knooppunt 54
Nieuwstraat 30
5111 CW Baarle-Nassau

Openbaar vervoer

 Bushalte Sint Janstraat 6, 5111 VR Baarle-Nassau. Lijn 132 Bravo/Arriva Breda - Tilburg. Van Bushalte is het 100 meter naar het startpunt van de wandelroute KNP54 aan de Nieuwstraat 30, 5111 CW Baarle-Nassau!

Parkeren

 Centrum Parking, Sint Janstraat 6, 5111 VR Baarle-Nassau. Parkeerplaats Stationstraat 1, 5111 CK Baarle-Nassau

Horeca

 Het centrum van de Baarle-Nassau en Baarle-Hertog heeft mogelijkheden aan horeca. Onderweg zijn enkele bankjes en picknick plekken

Routemaker

Charles Aerssens

Versiedatum

04-03-2025

Grenzeloos Wandelen

Deze grensoverschrijdende rondwandeling voert ten zuiden van de enclavegemeente Baarle-Nassau en Baarle-Hertog door het grensgebied met buurland België, waarbij de route ons leidt langs en door verschillende enclaves met hun soms grillig verloop. Zo wandelen we vanaf vertrek naar het oude historische buurtschap Loveren. De route gaat hier door open agrarisch gebied met de het gehuchten Hoogeind en Eikelenbosch naar het coulisselandschap van de natuurgebieden De Manke Goren en De Broskens. Het wandelpad zoekt er zijn weg naar de Nederlands-Belgische grens en volgt er het kronkelende en natte beekdal van het Merkske, dat hier de landsgrens bepaalt. In dit buitengebied wandelen we nu eens in België en dan weer in Nederland. Terug over de grens komen we in het gehucht Gorpeind, waar we doorsteken naar de Elektriekbaan', een twee kilometer lange zandbaan dwars door de vroegere Tommelsche Heide naar het buurtschap De Tommel. We bereiken hier het voormalige traject van het Bels Lijntje en langs enkele infopanelen van 'Den Dodendraad' en door het centrum van enclavegemeente Baarle-Hertog en Baarle-Nassau keren we terug naar het startpunt.

De rondwandeling volgt in Nederland is routemarkeringen van het Wandelroutenetwerk VisitBrabant en in België het Wandelroutenetwerk Antwerpen - Kempen.

Routebeschrijving via knooppunten 54 - 64 - 79 - 59 - 47 - 9 - 48 - 90 - 50 19 - 51 - 34 - 35 - 33 - 52 - 41 - 40 - 31 - 30 - 80 - 86 - 87 - 54

Routebeschrijving

1 De rondwandeling vertrekt in de Enclavegemeente Baarle (1) in Baarle-Nassau op de parkeerplaats aan de St. Jansstraat bij KNP54, waar we op de hoek van de St. Jansstraat bij KNP54 de route volgen richting KNP64 over de Chaamseweg langs het oorlogsmonument ter nagedachtenis aan de gesneuvelde Baarlese militairen in de WOII. We zijn hier op Belgisch grondgebied! Op de eerste kruising bij KNP64 staan we linksaf de voor het verkeer doodlopende Burgemeester Van Gilsestraat in. We passeren een Informatiepaneel van het WOI Verzetspad. De Burgemeester Van Gilsestraat komt uit op de Pastoor de Katerstraat, waar we bij KNP79 naar rechts afslaan. Verderop is in de straatmarkering te zien, dat we terug in Nederland zijn op Loveren, een buurtschap met een driehoekig pleintje bij KNP59 met aan de rechterzijde het infopaneel van de kleine Belgische enclave H7. Aan de linkerzijde gaat de internationale grens dwars door een huis met het Belgische huisnummer 2 links en rechts het Nederlandse nummer 19. Dit huis is de voormalige Herberg De Swaen (2). Tegenover de voormalige Herberg De Swaen staat een infopaneel van de Dodendraad (3), de elektrische prikkeldraadversperring tijdens WOI. Net voorbij de voormalige Herberg De Swaen op Loveren slaan we meteen linksaf en komen buiten de bebouwing langs de plek waar ooit het Kasteel Bruheze (4) met vier torens en een gracht gelegen was. Van dit kasteel is niks bewaard gebleven. Door het open landbouwgebied gaat het in zuidwestelijke richting langs KNP47 de groengele markeringen volgend tot aan Camping 'De Heimolen'.

2 Bij KNP9 rechtsaf langs het hek en met de bocht even naar rechts en dan linksaf langs de bosrand wandelen we richting het buurtschap Hoogeind. Voor de schuren worden we naar links afgeleid en met de bocht naar rechts komen we op een T-splitsing. Rechtsaf gaat de route naar de bebouwing van het buurtschap Hoogeind. Met de bocht naar links bij KNP48 lopen we rechtdoor tot KNP90, waar het asfalt naar rechts afbuigt. We kiezen hier rechtdoor het onverhard pad

(Eikelenbosche Kerkweg). Aangekomen op de Dektstraat gaat de route even naar links en na een paar meter meteen naar rechts. We zijn hier in het buurtschap Eikelenbosch. We volgen het asfalt door het gebied van Eikelenbosch en het aangrenzende Gorpeind. Aangekomen op de T-splitsing vinden we bij KNP50 een infobord van de onopvallende Belgische enclave H18 in het open gebied links in het stiltegebied van de beekvallei van het Merkske of Markske (5).

3 Bij dit infobord en KNP50 wandelen we naar links en volgen het karrenspoor (Westbekenpad) tot de Y-splitsing, waar we naar rechts het pad (de Poel) inslaan. Langs open terrein aan de rechterzijde bereiken we door een bosje een zandpad (Slingerheide). Op dit zandpad slaan we linksaf en pikken de geelgroene markering van het wandelroutenetwerk op. We volgen de Singelheide tot we bij KNP19 uitkomen. We wandelen hier door Natuurgebied De Broskens naar KNP51 op de T-splitsing. We slaan linksaf op de Zwartvenbaan en passeren met aan de linkerzijde de Belgische Enclave H19. We steken het beekdal van het Merkske over en na de Belgische grens bij KNP34 komen we verderop aan KNP35.

4 De route gaat hier bij KNP35 linksaf en we volgen dit zandpad (Ruiterveldpad), dat dicht langs de Belgisch-Nederlandse grens verloopt, met de bocht mee naar rechts. We komen over een vlonderbrug met aan de linkerzijde het beekdal van het Merkske. Aangekomen op de T-splitsing met de brede zandweg vanuit het Belgische Zondereigen gaat de route linksaf en opnieuw over het Merkske passeren we bij KNP33 de Belgisch-Nederlandse grens. Vanaf KNP33 volgen we de zandweg door het gebied van Staatsbosbeheer. We passeren KNP52, laten KNP41 links liggen. We wandelen rechtdoor tot we bij KNP40 aankomen. Bij KNP40 bereiken we het asfalt en de eerste boerderijen van Gorpeind. Hier slaan we rechtsaf en de route voert ons over het Karremans pad door een bomenlaantje naar de Zondereigense Baan. Net voor die Zondereigense Baan passeren we een picknickplek!

5 Op het asfalt van de Zondereigense Baan gaat de route even naar rechts en vervolgens scherp naar links het bos in. Deze kaarsrechte, twee kilometer lange zandbaan loopt naar het buurtschap De Tommel dwars door de vroegere Tommelsche Heide. Deze zandweg wordt in de volksmond 'Elektriekbaan' (6) genoemd. De 'Elektriekbaan' volgend steken we op de kruising het asfalt van de Tommelsche Heide over en bereiken op de volgende kruising van paden bij KNP31 het bosgebied, dat grenst aan het buurtschap De Tommel, gelegen aan de zuidkant van de grootste Belgische enclave H1, die het centrum vormt van het dorp Baarle Hertog. Hierin liggen nog een zevental kleine Nederlandse sub-enclaves. Door dit buurtschap Tommel komen we aan KNP30 en steken door naar KNP80 op het tracé van het voormalige Bels Lijntje (7).

6 Bij KNP80 wandelen we linksaf over Belgisch grondgebied. Op dit traject passeren we enkele van de vijftien thematische infopanelen van de Dodendraadroute, die ons over de WO1 informeren. We passeren de markering van de Belgisch-Nederlandse grens. Op het kruispunt met de Pastoor de Katerstraat en de Kerkstraat slaan we rechtsaf de Kerkstraat in en komen met de bocht mee langs het voormalige Belgische gemeentehuis van Baarle-Hertog (1877), gebouwd in Neo-Classiciestijl en tot 1986 in gebruik als

gemeentehuis en veldwachtpost en nu archief, werk- en expositieruimte van Heemkundige Kring Amalia van Solms. Tegen westelijke zijgevel staat een monument met bronzen beeldengroep ter nagedachtenis van de op 10 september 1944 gefusilleerde verzetsmensen van Baarle-Hertog. We komen nu bij de St. Remigiuskerk (8) in het bruisend centrum van de Enclavegemeente Baarle. Linksaf op de Molenstraat passeren we naast de St. Remigiuskerk het Oorlogsmonument voor de Poolse militairen en burgers, die omgekomen zijn bij de bevrijding van Baarle in oktober 1944. Hier staat ook op het Kerkplein Grenspaal 214 - 215, een getrouwe kopie van de officiële grenspalen en hier in 1976 geplaatst ter herinnering aan de officiële vaststelling van de grens tussen Nederland en België. Met de bocht mee komen we op de Singel, waar we op de hoek van het St. Annaplein en de Singel bij het infopaneel van de Liberation Route Marker 138 (9) komen. De geluidspaal vertelt over de bevrijding van Baarle-Nassau door de Poolse bevrijders in oktober 1944. Op het laatste traject de bocht naar links passeren we de opmerkelijke sculptuur: 'Baarle in balans'. Naar rechts komen we in de Nieuwstraat, waar we langs de R.K. Kerk Onze Lieve Vrouw van Bijstand (10) bij KNP54 op de parkeerplaats aan de St. Jansstraat onze rondwandeling eindigt.

Omgevingsinformatie

1 - Enclavegemeente Baarle

Het dorp Baarle heeft een opvallende staatkundige status. Het bestaat uit de Nederlandse Gemeente Baarle-Nassau en de Belgische Gemeente Baarle-Hertog. In dit gebied is er sprake van een enclavesituatie met stukken land, die helemaal omringd zijn door het grondgebied van een andere staat. De oorsprong van die wonderlijke nationale versnippering gaat terug tot in de 13e eeuw als de Hertog van Brabant een deel van de boerderijen in de gemeente in leen geeft aan de Heer van Breda. Dat dit zo versnipperd is, komt omdat de Hertog van Brabant de vruchtbare stukken voor zichzelf behoudt. Als het Huis Nassau de Baronie van Breda in bezit krijgt, heten die landerijen van de Hertog: Baarle-Hertog, die van de Baronie van Breda: Baarle-Nassau. Na de 80-jarige Oorlog krijgt de Spaanse Koning, als rechtsopvolger van de Hertogen van Brabant, Baarle-Hertog toegewezen, terwijl Baarle-Nassau toekomt aan de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden, waar de Prins van Oranje, rechtsopvolger van het Huis Nassau, stadhouder is. Die situatie is sindsdien tot nu in grote lijnen onveranderd gebleven. Zo bestaat het Belgische Baarle-Hertog uit 22 enclaves, die omgeven zijn door Nederlands grondgebied en heeft het Nederlandse Baarle-Nassau op haar beurt 8

Belgische enclaves. De landsgrenzen lopen in Baarle kris kras door wegen, huizen en tuinen en die enclavengrenzen worden in de bebouwde kom zichtbaar gemaakt met speciale stoeptegels in het wegdek. Ook wordt de nationale driekleur op de huisnummerbordjes weergegeven. Zo kun je zien of de woning in België of Nederland ligt.

2 - Herberg De Swaen

De voormalige herberg is kort na 1640 gebouwd en is als zowel in Nederland als België een Rijksmonument. Het was ooit een van de halteplaatsen voor passerende postkoetsen op de lijn 's-Hertogenbosch-Brussel en had een vaste halteplaats bij de op Loveren gelegen herberg De Rode Leeuw. Zeer waarschijnlijk heeft Hugo de Groot in een van deze herbergen overnacht in de nacht van 22 maart op 23 maart 1621, als hij in een boekenkist ontsnapt uit Slot Loevestein en op weg was naar Antwerpen. Drieëndertig jaar later zou ook Christina I van Zweden na haar troonsafstand naar Antwerpen vertrekken en ook zij zou in Loveren overnachten. Mogelijk dat Hugo de Groot haar aangeraden heeft om in Loveren te overnachten.

3 - De Dodendraad

De elektrische prikkeldraadversperring markeert tijdens WO1 de grens tussen België en Nederland. Op nog een aantal plekken in Baarle-Nassau en Haarle Hertog gaat de route langs panelen met informatie over deze Dodendraad. Dit was een elektrische versperring met een hoogspanning van ongeveer 2.000 Volt tussen het door de Duitsers bezette België en het neutrale Nederland. De Dodendraad verliep met een lengte van bijna 450 kilometer van Knokke naar het Drielandpunt en is geplaatst, omdat de Duitsers er niet in slaagden om hun kilometerslange rijksgrens hermetisch af te sluiten. De grensversperring bestond uit dennenhouten palen waarop porseleinen isolatoren geplaatst werden om de stroomdraden aan te bevestigen. Meestal waren het vijf of zes draden, op dertig centimeter van elkaar en bevestigd aan de Belgische kant van elke paal. Hoog daarboven waren nog twee draden aangebracht voor de stroomvoorziening uit schakelhuisjes, waarin technische apparatuur was ondergebracht en die tevens dienden als wachtlokaal voor de Duitse grenswachters. Baarle-Hertog, gelegen op Nederlandse bodem, is dan omwille van de enclavesituatie de enige niet-bezette Belgische gemeente achter de Dodendraad. De Belgische overheid en het verzet wisten hiervan handig gebruik te maken. Maar niet voorkomen kon worden dat veel Belgische vluchtelingen of Duitse deserteurs bij hun poging om de dodendraad te omzeilen het moesten bekopen met de dood.

4 - Kasteel Bruheze

Van dit kasteel met vier torens en een gracht is niks bewaard gebleven. Hooguit zal men in de grond nog wat funderingen kunnen tegenkomen. De plattegrond van een met eikenbomen beplante oprijlaan dat via een brug naar het kasteel loopt, staat duidelijk getekend op een minuutplan van het Kadaster van omstreeks 1832. De oorsprong van Kasteel Bruheze gaat wellicht terug tot 1243 als de Abdis van Thorn hier het 'Hof van Loven' in bezit heeft en dat later door vererving in handen van het geslacht Bruheze komt. Ene Hendrik van Bruheze is vanaf 1519 Schout van Alphen en Baarle-Nassau en woont als regel op het 'Hof van Loven', dat later naar hem wordt genoemd. Na een familieruzie, waarbij geen erfpacht betaald wordt, komt Kasteel Bruheze in andere handen en raakt onder de nieuwe bezitters in verval in 16de eeuw. Het is Adriaen Verelst, Schout van Alphen, Baal en Chaam, die rond het midden van de 17de eeuw het vervallen 'Slot van Bruheze' herbouwt. Als in Baarle de pest (1665-1667) woedt, wordt Bruheze tot ziekenhuis voor de pestlijders ingericht. Na 1671 en 1677 wordt het kasteel nog enkele keren verkocht, maar pas in 1741 komt het definitief onder de nog altijd geldende rechten van de Abdissen van Thorn uit. Kasteel Bruheze verandert daarna nog een aantal keren van bezitter en doet ook dienst als marechausseekazerne. Tenslotte vervalt het tot een ruïne. De boerderij met schuur en bijbehorende gronden komt in 1889 in handen van de landbouwer Jan Timmermans, waarna het van de aardbodem verdwenen is. Met de vondst van de top van een monumentale paal van de inrijpoort bestaat het vermoeden dat dit het laatste reliëf is van wat eens Kasteel Bruheze moet zijn geweest.

5 - Grensvallei van Merkske of Markske

De oorsprong van het Merkske vinden we bij het voormalige Eendegoorven ten oosten van het Belgische Zondereigen, waar de jonge beek als Schouwloop op de topografische kaart vermeld wordt. Het Merkske vormt met talrijke meanders met een grillig verloop een authentiek kronkelende en natuurlijke grens tussen Nederland en België om uit te monden in het riviertje de Mark bij Hoogstraten. Het open landschap tussen Baarle Nassau en Zondereigen wordt grotendeels bepaald door gevarieerd en kleinschalige cultuurlandschap, waar in vallei van het Merkske de natuur aan beide kanten van de grens lang haar gang heeft kunnen gaan en zijn 19e eeuwse karakter behouden heeft. Hierdoor hebben zeldzame plantensoorten, maar ook vogels, amfibieën en andere dieren kunnen profiteren van de rust en de natuurlijke rijkdom van dit prachtig aaneengesloten gebied. Nog steeds wordt gestreefd de kleine landschapselementen houtsingels en bramenwalletjes, bloemrijke graslanden, poelen, heischrale graslanden en heel veel zwarte elzen, die zo graag met hun voeten in het water staan, te behouden. Dit afwisselend landschap met bijzondere landschappelijke en biologische waarde trekt zich daarbij niets van de grens aan!

6 - De Elektriekbaan

De brede kaarsrechte zandweg wordt in volksmond 'Elektriekbaan' genoemd, omdat de stroom voor Baarle-Hertog tot 1982, opgewekt in de centrale van Beerse, bovengronds langs deze baan werd aangevoerd. In buurtschap De Tommel stond aan het eind van de aanvoerleiding de zogenoemde stroomcabine. Tot eind jaren tachtig was de Gemeente Baarle-Hertog verantwoordelijk voor het leveren van de stroom bij de mensen thuis. De gemeente kocht hoogspanningsstroom aan, in cabines werd die getransformeerd naar 130 Volt, later naar 220 Volt. Het elektriciteitsbedrijf was in die tijd een belangrijke inkomstenbron voor de gemeente. De betonnen elektriciteitspalen zijn pas in deze eeuw weggehaald.

7 - Het Bels Lijntje

In 1866 legt de Chemins de Fer du Nord de la Belgique, geëxploiteerd door de Belgische maatschappij 'Grand Central Belge', een spoorlijn aan tussen Turnhout en Tilburg om steenkool naar de Nederlandse fabrieken te vervoeren, maar ook passagiers. Voor de aanleg van het spoor zijn 390 percelen van 186 grondeigenaren onteigend. Op het traject worden 27 wachtposten gebouwd en vijf stations: Weelde-Merksplas, Baarle-grens, Baarle-dorp, Alphen en Riel. In 1898 wordt het Nederlandse deel eigendom van de Nederlandse Staatsspoorwegen. Maar al in de beginjaren blijft het rendement onder de verwachtingen. Op hoogtijdagen vervoeren de stoomtreinen tonnen aan goederen en 20.000 reizigers per jaar. Rond 1930 liep het aantal reizigers en het goederentransport drastisch terug door de opkomst van het vrachtverkeer en busvervoer. Het reizigersvervoer stopt in 1934. Na de opheffing van het goederenvervoer in 1973 exploiteert de Stichting Stoomtrein Tilburg-Turnhout nog tot 1982 de toeristische 'Baol Boemel' met hun stoomtrein 3737 op het traject tussen Tilburg-West en Baarle-Nassau. Na het faillissement van de stichting in 1984 worden in België de rails in 1986 weggehaald en volgt Nederland een jaar later. Nu is het tracé sinds 1990 een toeristisch wandel- en fietspad, waar op diverse plekken Andreaskruizen en zes wachtershuisjes nog herinneren aan dit spoorwegverleden.

8 - R.K. Sint Remigiuskerk

Deze kerk staat in de Belgische enclave H1 en behoort zo tot de Gemeente Baarle-Hertog. Tot 1860 fungeert deze kerk ook voor de inwoners van Baarle-Nassau. In 1860 ontstaat er ruzie over de salariering van de pastoor, die tot dan toe beurtelings wordt benoemd door het Aartsbisdom Mechelen-Brussel, omdat de kerk tot het Bisdom Antwerpen behoort, en door het Bisdom Breda. De inwoners van Baarle-Nassau stichten een eigen parochie en een eigen kerk, de Onze Lieve Vrouw van

Bijstandkerk aan de Nieuwstraat. De oorspronkelijke kerk met als patroonheilige Sint Remigius, Bisschop uit Reims uit de vijfde en zesde eeuw, is gesticht door Hilsondis, Gravin van Strijen (944-994), die als abdis van Thorn ook grote delen van het huidige West-Brabant beheert. De huidige kerk stamt uit 1640 en is een kenmerkend voorbeeld van de Kempense Gotiek. De ruim 46 meter hoge toren, die na verwoesting in 1944 in 1951 weer is opgebouwd, is uitgerust met een karakteristieke uivormige bol en versierd met kalkzandstenen. De 19 stijlvolle gebrandschilderde ramen van de kerk zijn tussen 1959 en 1970 vervaardigd door de Antwerpse tekenaar en glazenier Jos Hendrickx (1906 - 1971). In het interieur van de kerk zien we een aantal eeuwenoude beelden en in de doopkapel een schilderij van de Vlaamse kunstenaar Waterschoot, alsmede een kerstgroep van de Nederlander Petrus Cuijpers. De preekstoel is van eikenhout, voorstellende de prediking van de heilige Franciscus van Assisi en de goddelijke deugden. Het orgel is van 1954, gebouwd door de firma Pels uit Lier, het beeldhouwwerk van Jac de Bresser. Buiten de kerk staan de oorlogsmonumenten voor de omgekomen burgers in Baarle en een oorlogsmonument voor de Polen.

9 - Bevrijding Baarle-Nassau oktober 1944

Het is de 1e Poolse Pantserdivisie onder leiding van Generaal Stanislaw Maczek met hun infanterie, deel uitmakend van het Eerste Canadese leger, die vanuit Merksplas op 30 september 1944 optrekken richting Brabant. Ze ondervinden zware tegenstand bij het doorstoten via Zondereigen in het gebied van de Tommelsche Heide. Het is in deze omgeving dat begin oktober 1944 een groot aantal Duitse soldaten van de 719 Infanteriedivisie en 346 Infanteriedivisie met tanks, een aantal Nederlandse SS-ers en het 2e bataljon van het 6e Fallschirmjäger Regiment onder leiding van Hauptmann Mager zich hebben verschanst in de boerderijen. De Polen moeten in hun langzame maar gestadige opmars over een breed front letterlijk om elke meter vechten. Bij deze gevechtshandelingen sneuvelen op 1 en 2 oktober 1944 een groot aantal Polen. In de vroege ochtend van 3 oktober 1944 overschrijden dan de Poolse troepen bij Baarle Nassau de Belgisch-Nederlandse grens. Op 4 oktober wordt Baarle-Nassau bevrijd, maar dan stagneert de opmars in noordwestelijke richting en zal het nog tot 29 oktober 1944 duren voordat de Duitse troepen helemaal uit dit gebied verdreven zijn en de Eerste Poolse Pantserdivisie onder leiding van Generaal Stanislaw Maczek Breda inneemt

10 - R.K. Kerk Onze Lieve Vrouw van Bijstand

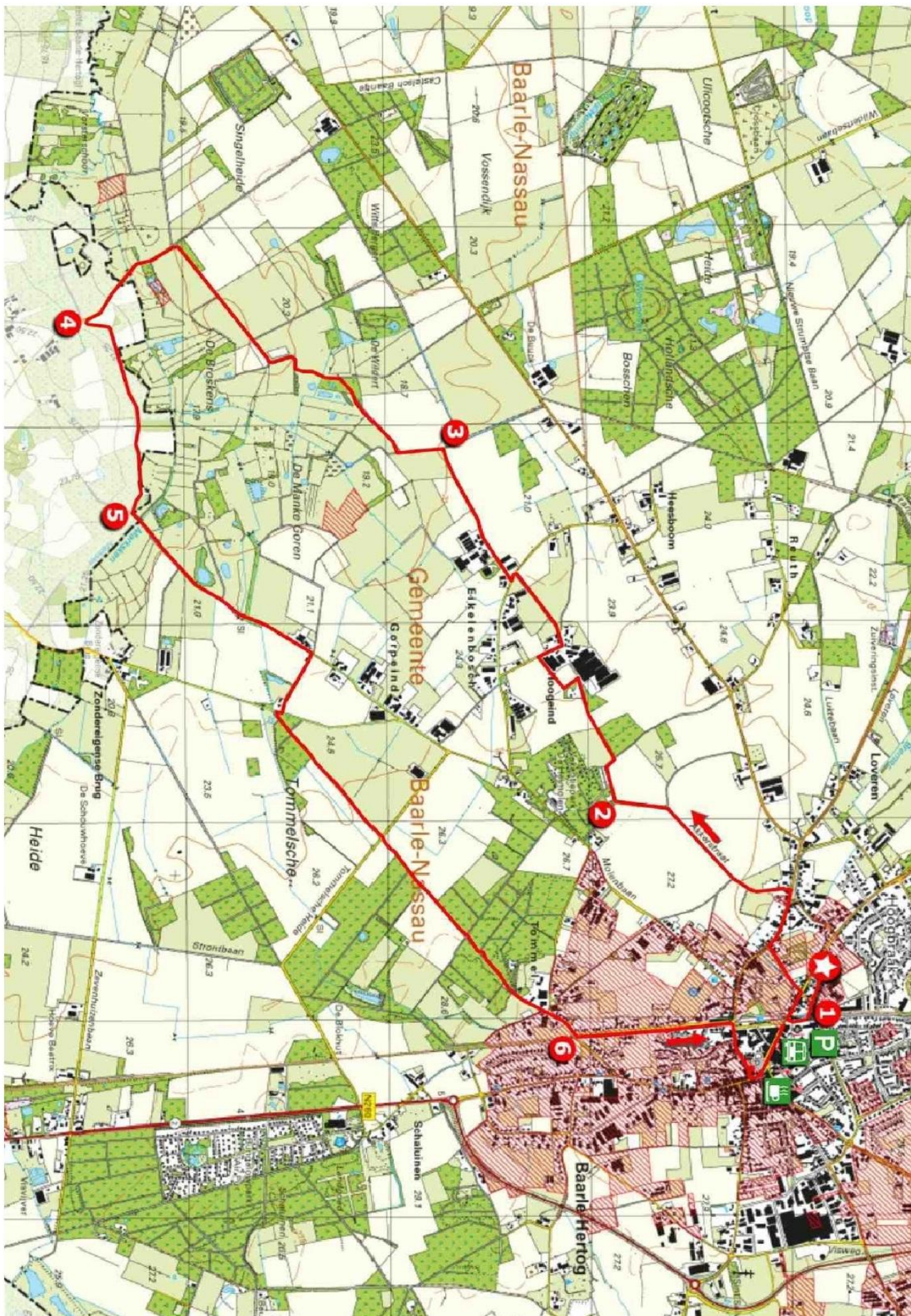
Deze kerk in Baarle-Nassau is gebouwd tussen 1877-1879. Aanleiding is in 1860 een ruzie, die ontstaan is over de salariëring van de pastoor van de in Baarle Hertog gelegen St. Remigiuskerk. De inwoners van Baarle-Nassau stichten daarop een eigen parochie. Deze bakstenen kerk is ontworpen door de uit Ginniken afkomstige architect Petrus.J. Soffers (1820-1910). De kerk wordt uitgevoerd in Neo-Gotische stijl als een driebeukige kruiskerk zonder toren. In 1932 worden koor en transept vervangen door nieuwbouw in Expressionistische stijl naar ontwerp van de architecten Jacques van Groenendael (1864-1932) en Jacques Hurks (1864-1932). In 1944 tijdens de bevrijding van Baarle-Nassau wordt de kerk zwaar beschadigd en in 1957-1958 hersteld naar plannen van Bredase architect W.J. Bunnik, waarbij het bestaande transept en koor behouden blijven en een nieuw driebeukig schip en een toren worden gebouwd in traditionalistische stijl.

De Broskens Route, 14 km

Aangemaakt voor: Charles Aerssens

Copyright Topografische Dienst Kadaster, Emmen